

Оксана Парнета

**ПОЛЬША В СИСТЕМЕ МІЖДУНАРОДНИХ ОТНОШЕНИЙ В МЕЖВОЕННЫЙ ПЕРИОД
(1919–1939)**

В статье осуществлено исследование роли и места Польского государства в системе международных отношений Центрально-Восточной Европы в 1919–1939 гг.

Ключевые слова: Польша, международные отношения, договор, Версальская система, независимость.

Oksana Parneta

**POLAND WITHIN THE INTERNATIONAL RELATIONS SYSTEM DURING THE INTERWAR
PERIOD (1919–1939)**

The Author has analyzed Poland's role and place within the international relations system in Central and East Europe during 1919–1939 years.

Key words: Poland, international relations, agreement, Versailles system, independence.

УДК 262.13+94(47)

Елла Бистрицька

**ПОЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ ВІДНОВЛЕННЯ КАНОНІЧНИХ ЗВ'ЯЗКІВ РПЦ З
ПРАВОСЛАВНИМИ ЦЕРКВАМИ ЄВРОПИ (1943–1948 РР.)**

У статті з'ясовуються особливості налагодження канонічних зв'язків Московського патріархату з Православними церквами країн Східної і Центральної Європи та участь у цьому процесі Ради у справах Російської православної церкви

Ключові слова: Російська православна церква, Московський патріархат, Рада у справах Російської православної церкви, канонічні зв'язки, православні церкви Європи.

Історія Російської православної церкви (РПЦ) завжди тісно пов'язувалася з органами державного управління. Непорушність союзу самодержавної влади і православ'я забезпечували його панівне становище в царський період. В радянський час підпорядкованість РПЦ набула ще більш потворних рис, оскільки обумовлювалася стратегічним курсом КПРС побудови безрелігійного суспільства. Відтак у СРСР склався особливий тип державно-церковних відносин, коли держава вимагала повної підтримки своєї внутрішньої і зовнішньої політики з боку РПЦ, проте одночасно локалізувала діяльність останньої.

"Радянізація" РПЦ викликала критику в закордонних релігійних і політичних колах, а розширення меж Московського патріархату (МП) розглядалося як зміцнення впливу СРСР у тих чи інших регіонах. Таким чином, наукове осмислення місця і ролі МП, канонічний вплив якого поширюється на територію сучасної України, вимагає подальшого вивчення.

Особливості державно-церковних відносин у СРСР стали предметом дослідження сучасної історичної науки. Увага вітчизняних науковців, зокрема релігієзнавців зосереджена переважно на проблемах вивчення державно-церковних відносин на території України. І. Білас, Б. Боцюрків, В. Пащенко, В. Сергійчук та інші автори діяльність РПЦ розглядають під кутом зору витіснення з її допомогою греко-католицьких і католицьких громад.

Значно більше уваги використанню РПЦ як інструменту реалізації міжнародних планів СРСР приділяють російські науковці. На увагу заслуговують роботи В. Алексеєва, О. Васильєвої, М. Шкаровського, М. Одінцева.

Недостатньо з'ясованими в українській історіографії залишаються окремі аспекти міжнародної діяльності РПЦ в період Другої світової війни. З цієї причини автор має на меті розкрити напрямки взаємодії державних органів влади і керівництва РПЦ у зміцненні впливу МП у Східній Європі.

Об'єктом дослідження є політичний аспект відновлення канонічних зв'язків РПЦ з православними церквами Європи у 1943–1948 рр.

Предметом дослідження є відносини між РПЦ і Православними церквами країн Європи та вплив на них радянських органів влади у зазначений період.

Атеїстична політика радянської держави завдала непоправної шкоди церквам в СРСР. Напередодні Другої світової війни в Російській Федерації у 25-ти областях не залишилось жодного діючого храму, у 20-ти областях діяло від одного до п'яти церков. У шести областях України –

Вінницькій, Кіровоградській, Донецькій, Миколаївській, Сумській, Хмельницькій – були закриті усі православні церкви. По одній діяло у Ворошиловградській, Полтавській і Харківській областях.

Поворотним моментом у відродженні діяльності РПЦ став 1943 р., коли 5 вересня Й. Сталін зустрівся з її ієрархами. Напередодні, 4 вересня на нараді з однопартійцями у Кунцево Й. Сталін найбільше цікавився зв'язками російських ієрархів з керівниками православних церков у Югославії, Болгарії, Румунії, Чехословаччині та інших окупованих державах Європи, станом цих зв'язків, а також патріархами Константинопольським і Єрусалимським [1, с. 9].

Для віруючої Європи, де авторитет церкви і священника залишався незаперечним, РПЦ могла забезпечити своїми каналами підтримку прокомуністичних партій і урядів. Дослідники вважають, що насамперед передбачалося використати православні церкви Східної і Центральної Європи. Діяльність РПЦ була одразу поставлена під жорсткий контроль влади. Тоді ж на нараді у Кунцево вирішено створити спеціальний державний орган, який би здійснював зв'язки з РПЦ. Постановою РНК СРСР від 14 вересня 1943 р. створено Раду у справах Російської православної церкви при уряді СРСР, яку очолив полковник, а згодом генерал-майор держбезпеки Г. Карпов.

Для відновлення свого міжнародного авторитету МП мав значний ресурс. У багатьох країнах з часів еміграції діяли громади РПЦ. Традиційно вона мала тісні зв'язки з різними конфесіями світу, які були перервані репресіями і гоніннями в довоєнний період. Православні російські екзархати, єпархії, духовні місії провадили свою діяльність у країнах Європи, Північної і Південної Америки, у Китаї, Японії, Палестині, Кореї тощо. Лише невелика їх частина зберігала канонічні зв'язки з МП. Таким чином, радянському керівництву видавалося можливим відновити цю сферу діяльності і поширити свій вплив на значну частину світу.

Перша міжнародна акція РПЦ відбулася 8 вересня 1943 р., у день обрання патріарха, коли було прийнято "Звернення Собору єпископів Російської православної церкви до всіх християн світу" [2, с. 14]. Такі звернення Патріархат, з дозволу Ради у справах Російської православної церкви, практикував і надалі, окремо звертаючись до духовенства і віруючих або глав церков, відповідно до ситуації. Наприклад, 1944 р. – до віруючих Румунії, уряд якої підтримував фашистський режим Гітлера та Болгарії, з метою підтримати боротьбу з фашизмом [2, с. 3–4].

Перший вагомий крок на шляху нормалізації взаємин між МП і Болгарським екзархом був здійснений у січні 1945 р. Тоді за активної підтримки Кремля патріарху Алексію вдалося вплинути на патріарха Константинопольського у питанні зняття схизми з Болгарської православної церкви. У травні 1946 р. московська делегація на чолі з патріархом Алексієм виїхала до Софії на урочистості, присвячені 1000-літтю заснування Рильського монастиря, куди були запрошені глави інших церков. Радянський уряд за узгодженням з болгарським не заперечував проти інтронізації митрополита Стефана в патріархи Болгарської церкви [3, арк. 169]. Окрім того, патріарх Алексій мав на меті провести конфіденційну зустріч з митрополитом Стефаном про умови грошової позики [3, арк. 122 зв.], яку могла б надати РПЦ на прохання Болгарської церкви [3, арк. 120, 122].

Програма поїздки патріарха Алексія в Болгарію узгоджувалася з Й. Сталіним і Л. Берією й питання вирішувались доволі оперативно. Саме останній довів до відома Г. Карпова про відсутність у радянського керівництва заперечень щодо інтронізації патріарха Болгарського й надання йому позики в 30 млн левів і навіть більше [3, арк. 122 зв.].

Мірою просування радянських військ у Європу МП розширював кордони своєї юрисдикції. Використовувалися національні, політичні, релігійні суперечності, які мали місце впродовж історії, зокрема між українцями Закарпаття і Галичини. Першою стала Мукачівсько-Пряшівська єпархія, представники якої у листопаді 1944 р. звернулися через штаб 4-го Українського фронту з проханням прийняти її у підпорядкування МП [4, арк. 1–4, 8–10]. 8 листопада поточного року делегація мала зустріч з митрополитом Алексієм, згодом ще три зустрічі з митрополитом і членами синоду. 11 грудня 1944 р. делегацію прийняв Г. Карпов. На зустрічі обговорювалися питання про вихід Мукачівсько-Пряшівської єпархії з-під юрисдикції Сербської православної церкви та її підпорядкування МП. Інші питання стосувалися перерозподілу майна між православними і греко-католиками, освітньої підготовки кандидатів у священники, матеріальної допомоги тощо [5, арк. 266–268]. Водночас було заявлено про бажання не тільки церкви, а й усієї "Карпатської Русі" "приєднатися до Радянського союзу на правах автономної республіки" [5, арк. 266–268].

6 березня 1945 р. відбулося "возз'єднання" з РПЦ Естонської православної церкви згідно з рішенням її синоду*.

Під юрисдикцію МП потрапила Чехословацька православна церква, яка у 1942 р. втратила свого єдиного єпископа (єпископ Горазда був розстріляний німецьким окупантами). Архієпископ Орловський Фотій провів переговори з представниками віруючих про прийняття Чеської православної церкви у юрисдикцію МП і призначення керівником церкви єпископа з СРСР. У листопаді 1945 р. єпархіальні збори прийняли рішення про перехід з юрисдикції Сербської церкви у відання МП. Це рішення підтримав уряд [6, арк. 137].

Остаточного питання вирішилось на початку 1946 р., коли до Москви на запрошення прибула делегація від Чехословацької православної церкви на чолі з єпископським адміністратором Честемиром Крачмаром і віце-міністром освіти у справах культів Карелом Чермаком [6, арк. 224].

Очолив Чехословацьку православну церкву на правах екзарха МП колишній єпископ Ростовський Єлевферій (Воронцов). Митрополит Єлевферій провів адміністративну реорганізацію церкви, зміцнивши її трьома новими єпархіями – Оломуцько-Брненською, Пряшівською і Михайлівською. 14 листопада 1948 р. створена православна семінарія у Карлових Варах [7, с. 88].

У квітні-травні 1946 р. делегація МП відвідала Югославію і Румунію. У жовтні 1946 р. патріарх Румунський Никодим, який впродовж війни виступав прибічником позиції свого уряду, відвідав Москву. Була досягнута принципова домовленість, що очолювана ним церква не братиме участі в єкуменічному русі. Патріарх погодився передати храм у Бухаресті для створення Московського патріаршого представництва. Обговорювалися також питання консолідації православного світу. У доповідній у Раднарком Г. Карпов повідомляв, що патріарх Никодим і румунські єпископи Ніколай і Юстиніан "висловили також думку, що Москва повинна стати центром Православ'я, а Російська Православна Церква – очолити боротьбу з католицизмом". Вони дали згоду взяти участь у нараді представників православних церков для обговорення цієї проблеми, яка планувалася на 1947 р. [8, с. 289].

Узагальнюючи роботу за 1946 р., у доповідній для ЦК ВКП(б) Г. Карпов зазначив, що румунське духовенство активно підтримувало прибічників соціалістичних ідей: "Це особливо проявилось під час останніх виборів у парламент, коли Румунська православна церква, за вказівкою Никодима, який щойно повернувся з Москви, значною мірою сприяла перемозі демократичного фронту" [8, с. 289]. Особливо тісні зв'язки встановилися між Російською і Румунською православними церквами після смерті Никодима і обрання у травні 1948 р. патріарха Юстиніана, відомого своїми прорадянськими поглядами [7, с. 90].

Вдалося знайти спільну мову з патріархом Сербським Гавриїлом, який після звільнення з концтабору Дахау оселився в Римі і не виявляв бажання повернутися до Югославії. Потреба у ньому виникла внаслідок необхідності передати у юрисдикцію МП Мукачівсько-Пряшівської єпархії, що перебувала у складі Сербської церкви, а також у зв'язку з розбіжностями між МП і митрополитом Скоплянським Йосипом, який очолював керівництво Сербської церкви за відсутності патріарха, в питанні засудження духовенства Карловацького синоду. Ці розбіжності виявилися під час перебування делегації МП у Югославії у квітні 1945 р. Спільність позицій полягала у необхідності протистояти католицизму [9, арк. 157–160].

Допоміг змінити рішення патріарха Сербського архієпископ Єлевферій. Як повідомляв Г. Карпов ЦК ВКП(б), за дорученням патріарха Алексія, архієпископ переконав патріарха Гавриїла повернутися до Югославії й співпрацювати з демократичним урядом. До своєї кончини у 1950 р. патріарх Гавриїл лояльно ставився до влади, а дружні відносини з РПЦ зберігав навіть після розриву Й. Сталіна з Й. Б. Тіто [8, с. 290].

Повне взаєморозуміння було досягнуто з Албанською православною церквою. У 1948 р. єпископ Ужгородський і Мукачівський, який очолив делегацію МП, узяв участь у хіротонії архімандрита Паїсія (Водиця). У 1949 р. Паїсій очолив Албанську церкву [10, арк. 141].

* Юрисдикційний статус Естонської православної церкви (ЕПЦ) є ще одним красномовним свідченням залежності церкви від політичних обставин. 10 травня 1920 р. вона була визнана автономною Священним синодом і Вищою радою РПЦ. Після здобуття незалежності Естонією керівництво ЕПЦ 7 липня 1923 р. отримало Томосвід патріарха Мелетія IV про юрисдикційне підпорядкування своєї церкви Константинопольському патріархату. Згідно з таємними протоколами Пакту Молотова-Рібентропа про розмежування "сфер впливу" Естонія у 1940 р. разом з іншими Прибалтійськими республіками ввійшла до складу СРСР. А вже 28 лютого 1941 р. ЕПЦ перейшла у юрисдикцію МП. Через кілька місяців Німеччина розпочала війну проти СРСР, і митрополит Олександр (ЕПЦ) заявив про повернення ЕПЦ до складу Константинопольського патріархату. З поверненням радянської влади в Естонію канонічний статус ЕПЦ був вирішений на користь РПЦ. На початку 1990-х рр. ЕПЦ розкололася на дві структури: Естонську православну церкву Московського патріархату (ЕПЦ МП) та Естонську апостольську православну церкву Константинопольського патріархату (ЕАПЦ КП).

Протегування Православній церкві у Польщі мало сприятливий ґрунт антиправославної політики довоєнного польського уряду. Формально відносини між РПЦ і Православною церквою у Польщі були ускладнені автокефальним статусом останньої, дарованим Константинопольським патріархом у 1924 р. МП не визнавала автокефалії і розглядала Польську церкву як складову РПЦ. Рада у справах РПЦ, підтримуючи точку зору патріархії, однак вважала доцільним провести консультації з польським урядом [6, арк. 8]. У квітні 1946 р. Г. Карпов отримав з Народного комісаріату закордонних справ (НКЗС) СРСР відповідь, що з огляду на антиурядові виступи і "насамперед з боку впливових польських кіл" уряд Польщі вважає необхідним "у найближчі декілька місяців зберігати автокефалію". У Польщі остерігалися "дратувати католиків", провокуючи антирадянську кампанію за кордоном [6, арк. 183].

Надалі польський уряд зайняв принципову позицію у цьому питанні. У листопаді 1946 р. в розмові з Г. Карповим міністр юстиції Польщі Г. Свентковський від імені польського уряду заявив про необхідність збереження автокефалії, пов'язавши його з принципом побудови незалежної держави, але як компромісне рішення запропонував, щоб керівництво церкви було призначене патріархом Алексієм [11, арк. 39–40].

До 1948 р. РПЦ залишалася єдиною серед автокефальних церков, яка не визнала канонічності становища Польської православної церкви. Питання було вирішене на Синоді РПЦ 22 червня 1948 р., а за три роки, у 1951 р., її очолив колишній архієпископ Львівський і Тернопільський Макарій.

Успішно проходив процес возз'єднання російських емігрантських парафій. Почуття патріотизму особливо проявилось серед російської діаспори у Франції [12, с. 667]. Російські історики за кордоном відзначали ефективність радянської пропаганди у Західній Європі за загального стану політичної дезорієнтації та відсутності незалежної зарубіжної преси у перші повоєнні місяці [7, с. 58].

У листопаді 1944 р. глава Західно-Європейської російської єпархії, підпорядкованої Константинопольському патріархату, митрополит Євлогій (Георгієвський) заявив про бажання відновити канонічний зв'язок з РПЦ. Формально переговори про возз'єднання православних у Франції розпочалися після оприлюднення патріархом Алексієм "Звернення до Архієпископів і Кліру так званої Карловацької орієнтації" від 10 серпня 1945 р. У результаті поїздки митрополита Крутицького Миколая (Ярушевича) 75 парафій ввійшли до складу МП. 29 серпня митрополит Миколай "прийняв у єднання" митрополита Євлогія і митрополита Серафима (Лук'янова) [7, с. 60].

У 1945 р. російські релігійні громади за кордоном поповнили тисячі віруючих, які емігрували з СРСР внаслідок наступу Червоної армії. У них ставлення до сталінського режиму було однозначно негативним. У возз'єднанні з РПЦ домінуючим чинником виявився авторитет митрополита Євлогія. Після його смерті у серпні 1946 р. єпархіальні збори кліру і мирян (17 жовтня) ухвалили рішення залишитися у складі Константинопольського патріархату як автономний екзархат. У віданні митрополита Серафима (Лук'янова), якого патріарх Алексій призначив очолити Західно-Європейський екзархат, залишилося близько 20 громад, до 1948 р. їх кількість скоротилася ще наполовину [13, с. 231–232; 14, с. 150].

На заклик патріарха Алексія покаятись висловила недовіру РПЦ Карловацька церква. Архиєрейський собор у Мюнхені (10 травня 1946 р.), який об'єднав 26 єпископів, відкинув пропозицію про возз'єднання, звинувативши МП у "протиприродному союзі з безбожною владою" [14, с. 120]. Ставлення до РПЦ було однозначним: закордонний православний єпископат вважав, що після оприлюднення відомої заяви митрополита Сергія від 16/29 липня 1927 р., у якій були прийняті умови легалізації церкви в СРСР, РПЦ вступила у період своєї неканонічної діяльності. "Після Собору 1945 р. ця патріархія є самочинним і незаконним утворенням, як така, що базується на хибній основі свого створення і яка продовжує на ній зміцнюватися при загальній підтримці або вимушеному мовчанні" [14, с. 82].

Рішення архиєрейського собору в Мюнхені, які супроводжувалися теоретичним обґрунтуванням неканонічності МП, завдали відчутного морального удару міжнародному авторитету РПЦ.

Незабаром внутрішні суперечності між зарубіжними російськими ієрархами, зумовлені їхнім ставленням до РПЦ, відобразилися на взаєминах МП з Автономною Північно-Американською православною церквою. Остання характеризувалася непослідовністю канонічної юрисдикції. Перебуваючи з 1920 р. у союзі з архиєрейським синодом РПЦЗ, її керівництво у 1926 р. оголосило про самостійність і незалежність церкви, однак у 1935 р. знову повернулося до визнання архиєрейського синоду РПЦЗ. У лютому 1945 р. делегація від Автономної Північно-Американської митрополії відвідала Москву, запропонувавши надати їй автономію у складі патріархату, яка фактично межувала з автокефалією. Вже тоді синод РПЦЗ висловився за об'єднання усіх парафій Північної і Південної Америки, а також Канади (385 парафій) у екзархат МП. Право призначення єпископів, апеляційного суду, нагородження тощо патріарх РПЦ залишав за собою. На виконання

цих рішень планувалося відправити у США архієпископа Ярославського і Ростовського Алексія і провести Всеамериканський православний собор [9, арк. 56].

Значний вплив у цій церкві українців з Галичини, Закарпаття, деяких слов'янських країн, підкріплений радянською пропагандою та діяльністю професорів Паризького богословського інституту, які спеціально прибули у США, був закріплений постановою Клівлендського собору 26–29 листопада 1946 р. про відновлення канонічної єдності Північно-Американської митрополії з МП. Собор обумовлював збереження "повної автономії, яка існує у даний час". У 1947 р. ним був запропонований проект, який передбачав повну внутрішню самостійність церкви, включаючи право необов'язкового виконання постанов патріарха і помісних соборів РПЦ. Такий проект Москва відхилила, оскільки він не узгоджувався з централізаційними принципами об'єднання МП. Патріарх Алексій оголосив про притягнення до "церковного суду Собору єпископів" митрополита Феофіла, архієпископа Леонтія Чиказького і єпископів Іоана Аляскінського, Іоана Бруклінського і Никона [15, с. 49–56; 7, с. 84].

Церковні інтереси Кремля поширювалися і на Фінляндію. Однак наслідки, пов'язані з питаннями щодо возз'єднання Фінляндської православної церкви (ФПЦ) з РПЦ мали половинчастий характер. У 1945 р. канонічно були підпорядковані Коновецький і Валаамський монастирі та дві парафії у Хельсінкі. Впродовж перебування у Фінляндії митрополита Ленінградського і Новгородського Григорія була досягнута домовленість з фінськими православними ієрархами про вихід з-під юрисдикції Константинопольського патріархату і повернення до Московського. Рішення планувалося прийняти влітку 1946 р. на церковному соборі. Архієпископ Герман, глава церкви, наполягав на збереженні широкої автономії і не виявляв бажання визнавати зверхність МП, наполягаючи на консультаціях з урядом Фінляндії [6, арк. 103–104].

З НКЗС Г. Карпову повідомляли, що питання приєднання ФПЦ пов'язане з її кризовим матеріальним становищем. Воно враховувалося фінськими лівими партіями, які були зацікавлені у зміцненні зв'язків з СРСР. Коли церковне керівництво звернулося до сейму Фінляндії з проханням компенсувати вартість майна, втраченого під час війни, ліві фракції отримання допомоги поставили у залежність від входження ФПЦ до МП [6, арк. 207–208].

Була досягнута домовленість про перехід ФПЦ у юрисдикцію МП з урядом Фінляндії. На жовтень 1946 р. планувався приїзд фінської делегації на чолі з єпископом Германом до Москви [16, арк. 552]. Однак фінська делегація відклала свій візит.

Рада у справах РПЦ запропонувала інший план: повернення у юрисдикцію МП з наступним даруванням автокефального статусу Фінляндській православній церкві. Рішення мав прийняти собор Фінляндської православної церкви, який з 1948 р. перенесли на 1950 р., але й тоді відклали обговорення питання до 1955 р. Тільки у 1957 р. священний синод визнав автономію Фінляндської православної церкви та її належність до Константинопольського патріархату [17, с. 492].

Підсумовуючи наслідки роботи Ради у справах РПЦ за 1943–1945 рр. у сфері зовнішньополітичної діяльності, Г. Карпов писав Й. Сталіну, що РПЦ, яка ще у 1943 р. майже не мала зв'язків із закордонними церквами, у 1945 р. встановила церковно-канонічні зв'язки усіма автокефальними церквами, за винятком Грецької. Юрисдикцію МП визнала значна кількість російських громад, які впродовж 20 років перебували в опозиції. Юрисдикцію МП визнали три митрополити, 17 єпископів, 285 парафій [3, арк. 126, 128].

Відзначивши значне зміцнення престижу РПЦ, Г. Карпов вважав, що надалі "перед Радою постає ряд нових і важливих проблем, пов'язаних з використанням православної церкви в політичних інтересах Радянського Союзу" [3, арк. 183–184].

Не зупиняючись на досягнутому, Рада планувала нові заходи, які "можливо і необхідно провести за кордоном через російську православну церкву". Було визнано активність головних опонентів, проти яких і скеровувалися акції: Ватикан, який "не залишає планів поглинання православ'я"; Англіканська церква як ініціатор "єкуменічного руху" і Карловацький синод [3, арк. 75].

Незважаючи на певні складнощі канонічного спілкування, повернення РПЦ у християнський світ відбулося. Завдяки політичній і матеріальній підтримці уряду православні ієрархи активізувала свою діяльність за кордоном, що стало основою забезпечення домінуючого становища РПЦ серед православних церков країн Східної і Центральної Європи.

Список використаних джерел

1. Одинцов М. Другого раза не было (О встрече И. В. Сталина с руководством Русской православной церкви) / М. Одинцов // Наука и религия. – 1989. – № 2. 2. Журнал Московской Патриархии. – 1943. – № 1. 3. Державний архів Російської Федерації (далі – ДАРФ), ф. 6991, оп. 1, спр. 80, арк. 75, 120, 122, 122зв., 126, 128, 169 4. ДАРФ, ф. 6991, оп. 2, спр. 9, арк. 1–4, 8–10. 5. ДАРФ, ф. 6991, оп. 1, спр. 3, арк. 266–268. 6. ДАРФ, ф. 6991, оп. 1, спр. 129, арк. 6, 8, 103–104, 137, 183, 224. 7. Рар Г. Плененная церковь. Почерк развития взаимоотношений между церковью и властью СССР / Г. Рар (А. Ветров). – Франкфурт-на-Майне; Посев: [б.и.], 1954. – 113 с. 8.

Шкаровский М. В. Русская Православная Церковь при Сталине и Хрущеве (Государственно-церковные отношения в СССР в 1939–1964 гг.) / М. В. Шкаровский. – М.: Крутицкое Патриаршее Подворье, 1999. – 339 с. 9. ДАРФ, ф. 6991, оп. 1, спр. 29, арк. 56, 157–160. 10. ДАРФ, ф. 6991, оп. 1, спр. 294, арк. 41. 11. ДАРФ, ф. 6991, оп. 2, спр. 10, арк. 39–40. 12. Евлогий (Митр.) Путь моей жизни. Воспоминания Митрополита Евлогия, изложенные по его рассказам Т. Манухиной / Митр. Евлогий. – Париж: YMCA-PRESS, 1947. – 678 с. 13. Поспеловский Д. В. Русская Православная Церковь в XX веке. / Д. В. Поспеловский. – М.: Республика, 1995. – 511 с. 14. Польский М. Каноническое положение высшей церковной власти в СССР и за границей / М. Польский. – Типография пр. Иова Почаевского св. Троицкого монастыря. – Jordanville, N.Y., 1948. – 196 с. 15. Григорій (Габбе). Къисторіи руських церковныхъраздѣленій за границей. Опроверженіе ошибокъ и неправдъ въ сочиненіи Д. Поспѣловскаго "Dhe Russian Church Under the Soviet Regime 1917–1982" / Епископъ Григорій (Габбе). – Свято-Троїцкій Монастырь. Типография преп. Иова Почаевскаго. – Джорданвилль, 1992. – 79 с. 16. ДАРФ, ф. 6991, оп. 1, спр. 130, арк. 552. 17. Цыпин В. История Русской Православной Церкви: Синодальный и новейший периоды / В. Цыпин. – 3-е изд., испр. – М.: Изд-во Сретенского монастыря, 2007. – 816 с.

Элла Быстрицкая

ПОЛИТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ ВОЗРОЖДЕНИЯ КАНОНИЧЕСКИХ СВЯЗЕЙ РПЦ С ПРАВОСЛАВНЫМИ ЦЕРКВЯМИ ЕВРОПЫ (1943–1948 ГГ.)

В статье анализируются особенности установления канонических связей Московского патриархата с Православными церквями стран Восточной и Центральной Европы и участие в этом процессе Совета по делам Русской православной церкви

Ключевые слова: Русская православная церковь, Московский патриархат, Совет по делам Русской православной церкви, канонические связи, Православные церкви Европы.

Ella Bystrytska

THE POLITICAL ASPECT RECOVERY CANONICAL RELATIONS ROC WITH THE ORTHODOX CHURCHES OF EUROPE (1943–1948)

The article features might establish canonical relations of the Moscow Patriarchate of the Orthodox churches of Eastern and Central Europe and participation in this process the Council for Russian Orthodox Church.

Key words: Russian Orthodox Church, Moscow patriarchy, Council for Russian Orthodox Church, canonical relations, Orthodox Church in Europe.

УДК 355 02.(474.3) (94)

Богдан Левик

ВІЙСЬКОВА БЕЗПЕКА ЛАТВІЙСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ ПІСЛЯ РОЗПАДУ СРСР ТА У НОВИХ ІСТОРИЧНИХ УМОВАХ

У статті досліджено створення збройних сил Латвійської республіки (військово-історичний аспект) та державне забезпечення військової безпеки країни після розпаду СРСР. Проаналізовано стан оборонного сектору Латвії у сучасних умовах.

Ключові слова: розпад СРСР, збройні сили Латвії, військова безпека, Латвійська республіка, обороноздатність.

Після розпаду СРСР у світі змінилась геостратегічна ситуація. Світ перестав бути біполярним. США намагались зайняти домінуючу роль, в тому числі у військово-політичній сфері. Росія, як один з правонаступників СРСР, на початку 90-х років минулого століття відмовилась від ядерного протистояння і перейшла до стратегічного партнерства з НАТО. Період "холодної війни" завершився. Уряди незалежних республік України, Білорусії, Казахстану добровільно відмовились від володіння ядерною зброєю (Будапештський меморандум 1994 р.) [1]. 11 вересня 2001 р. після терористичного акту у Вашингтоні, всі зрозуміли вразливість найефективнішої оборонної системи США. Ці події змусили звернути особливу увагу на стан та спроможність власних систем військової безпеки. Країни почали пошук гарантованого захисту від військових загроз.

П'ятнадцять пострадянських республік обрали три шляхи можливого суспільно-політичного розвитку. Конституційно всі задекларували побудову демократичного суспільства. Частина їх не зуміла позбавитись комуністичної партноменклатури і стали авторитарними, це передовсім частина